

LEXIC AGHIONIMIC EXPRIMAT PRIN SUBSTANTIVE DEVERBALE ÎN ACATISTOGRAFIA ROMÂNEASCĂ

CZU: 81'373.611:264-68(=135.1)

Ecaterina BRĂGUȚĂ

*Școala Doctorală Studii Lingvistice și Literare,
Universitatea de Stat din Moldova*

HOLY PROPER NAMES EXPRESSED BY DEVERBAL NOUNS IN ROMANIAN ACATISTOGRAPHY

Deverbal nouns appear in a significant number in the corpus of religious texts, especially of the akathists. Their frequency requires a thorough research of them. In a series of previous articles we highlighted the semantic categories that common deverbal nouns update (action names, state names, emotions, object names, action results, place names, temporal notions or natural phenomena). However, there are a number of nouns derived from the verb that have migrated to the category of proper nouns, being part of Christian terminology. More precisely, these are proper names that refer to the category of the sacred, being known as aghionime (hagionime). The current work is oriented towards this class of proper names in Christian terminology used in Romanian akathists.

Keywords: akathist, deverbal noun, proper name, Christian terminology, holy name.

Introducere. Lexicul aghionimic reprezintă un segment al onomasticii creștine care are o reflectare precară în studiile lingvistice realizate până în prezent, în special în arealul românesc. Etimologic, termenul „**aghionim**”, cu varianta „**hagionim**”, vine din îmbinarea *ἅγιος* („**ăgios** „**sfânt**”) + *ὄνομα* („**onima** „**nume**”). Rezultatul sudării rădăcinilor grecești, „**aghionim**”, este interpretat în sens îngust drept „*nume de sfânt*”, fie în sens larg, unde pot intra atât nume de persoană, cât și de obiecte, din motiv că „**hagionimul** este o îmbinare de cuvinte menite să desemneze persoane sau obiecte asupra cărora, conform tradiției creștine, a coborât (sau s-a răsfânt) harul (grația) divin(ă) sau care au fost sfințite prin puterea acordată bisericii de a oficia actele de cult (canonizare, rânduiala sfințirii)” [1; 2]. Din această perspectivă, C.I. Ciobanu [3] concludă că „*aceste nume și numiri articulează un spațiu onomastic complex, ce gravitează în jurul noțiunii de sfințenie*”.

Subclase ale aghionimelor. Aghionimele sunt o subcategorie a onimelor, adică a numelor proprii. Ansamblul lexicului aghionimic include, la rândul său, câteva subclase, care variază ne semnificativ în diferite studii. Iu. V. Koreneva [4] distinge în interiorul aghionimelor următoarele subcategorii: teonimele, aghioantroponimele, nume ale realiilor culturii religioase materiale (aghiotoponime, eclezionime, icononime, he-

otonime). C.I. Ciobanu [5] grupează hagianimele în: hagioantroponime, angelonime, hagiotoponime, eortonime, ekklesionime, icononime. T. Trebeș [6], referindu-se la lexicul onimic, enumeră următoarele subclase ale aghionimelor: teonime (nume de zei și demoni), aghioantroponime (nume ale sfinților), aghiotoponime (nume ale locurilor sfinte), eclezionime (nume ale locașelor sfinte: mănăstiri și biserici), iconime (nume ale icoanelor), heotonime (denumiri ale sărbătorilor religioase).

În lucrarea curentă vom insista asupra unor aghionime caracteristice sistemului acatistografic românesc formate de la o bază verbală. Am analizat în mai multe articole polifuncționalitatea substantivelor deverbale românești, fapt care motivează frecvența lor în iconomia textului imnografic. Alături de potențialul acestora de a susține sistemul figurativ al acatistului, substantivele deverbale formează o rețea terminologică foarte bine conturată proprie textului religios ortodox.

Terminologia creștină românească este parte componentă a limbajului religios al limbii române, în interiorul căreia se diferențiază trei straturi: *latin, slav și grec* sau luând în calcul pătrunderea unor termeni dintr-o limbă prin filiera altei limbi, Onu Liviu [7] menționează: a) stratul latino-elin; b) stratul slavo-bizantin; c) stratul bizantino-fanariot. În mai multe lucrări, s-a mers pe o diferențiere pe domenii distincte ale termenilor aparținând celor trei paliere, astfel încât se susține că fondul latin denumește termeni dogmatici și liturgici, fondul slav ține de ritualuri și monasticism, iar cel grecesc de ierarhie bisericească și tipic.

Termeni religioși creștin ortodocși actualizați de substantive deverbale. În demersul nostru de inventariere a substantivelor deverbale specifice textelor imnografice românești, în special al acatistelor, am remarcat că o parte dintre unitățile lexicale excerptate aparțin limbajului terminologic creștin. Consultând lista de substantive deverbale realizată în cadrul cercetării noastre, am identificat lexemele care au o valoare terminologică, atestată în dicționarele de specialitate. Ulterior, am grupat acești termeni în funcție de origine și sfera de denotare. În concordanță cu ideea expusă *supra*, vom sublinia că în interiorul acatistelor termenii de origine greacă derivați de la o bază verbală lipsesc, iar cele mai numeroase substantive deverbale – termeni religioși – sunt de origine latină.

Acatistele românești conțin numeroși termeni creați prin nominalizare verbală, care pot fi grupați în funcție de câteva sfere de denotare: terminologie festivă; elemente doctrinare; elemente liturgice; elemente ritualistice; terminologia festivă; obiecte de cult.

Lexic aghionimic actualizat prin substantive deverbale. Un compartiment semnificativ al substantivelor deverbale, care denumesc termeni creștin ortodocși, vizează lexicul care gravitează în jurul noțiunii de *sfințenie*. Ne propunem, în rândurile de mai jos, să identificăm subclasele de aghionime exprimate prin substantive deverbale.

Teonime. În categoria respectivă sunt trecute unitățile lexicale prin care sunt desemnate numele, titlurile sau descrierile succinte ale unei Divinități. În tradiția slavă, de care ține și tradiția românească, prin lexicul teonimic se înțeleg cuvintele care Îl

desemnează pe Dumnezeu, în întregime, fără delimitarea ipostazelor; cuvinte care se referă la fiecare ipostază în parte a lui Dumnezeu: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. La acestea se mai adaugă lexemele care o desemnează pe Fecioara Maria, Maica Domnului.

Exemple din acatistele românești:

Atotțiitorul *s.m.art.* Care ține totul; stăpân suprem care poartă grijă făpturilor Sale; Dumnezeu. „**Atotțiitorule**, Doamne, *Cel ce cunoști mulțimile stelelor și la toate le-ai dat nume, Tu singur știi pe nume pe toți cei ce bine Ți-au plăcut Ție*” (Ac. Tuturor Sfinților);

Creatorul *s.m.sg.art.* (în concepțiile religioase) Dumnezeu. „**Creatorul îngerilor** *te-a ales pe tine...*” (Ac. Sf. Cuv. Serafim de Sarov);

Izbăvitorul *s.m.art.* Denumire pentru Cel care izbăvește de păcate, Hristos Mântuitorul. „*Bucură-te, Ceea ce ai născut pe Izbăvitorul care în dar curăță fărădelegile noastre*” (Ac. Izvorului Tămăduirilor Născătoarei de Dumnezeu);

Învățătorul *s.m.* Nume dat lui Hristos, pentru învățătura pe care o transmitea oamenilor care Îl ascultau. „Cu puterea dumnezeirii Tale ai arătat dinainte lepădarea cea de trei ori a ucenicului Tău. Dar el, deși s-a lepădat de Tine cu jurământ, după aceea, când Te-a văzut în casa Arhiereului pe Tine, Domnul și Învățătorul lui, a plâns cu amar” (Ac. Sf. Pătimiri);

Judecătorul *s.m.art.* Calitate a lui Dumnezeu, a lui Hristos, care este Marele Judecător sau Dreptul Judecător. „Iisuse, Judecătorul celor vii și al celor morți” (Ac. Domnului nostru Iisus Hristos);

Mângâietorul *adj., s.m.art.* Nume dat Duhului Sfânt în rugăciunile creștine. „*Vino, Mângâietorule, Duhule Sfinte și te sălașluiește întru noi!*” (Ac. Sf. Duh);

Mântuitorul *s.m.art.* Atribut și denumire a lui Hristos, care venit în lume, s-a întrupat, a murit pe cruce și a înviat pentru salvarea neamului omenesc. „Iisuse, **Mântuitorule**, întărește-ne în ispite” (Ac. Sf. Pătimiri);

Răscumpărătorul *s.m.art.* „**Răscumpărătorul** *cel fǎgăduit*” (Ac. Sf. Treimi);

Unul Născut *s.m.sg.* Denumire dogmatică pentru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care apare în unele imne bisericești. „**Unule-Născut**, *Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce pentru mântuirea noastră ai binevoit a Te întrupa și moarte a pătimi*” (Ac. Sf. Treimi);

Ziditorul *s.m.art.* Calificativ al lui Dumnezeu-Tatăl, cel ce a zidit cerul și pământul, Creatorul lor. „**Ziditorului lumii** *Celui fără de început*” (Ac. Sf. Nicolae);

Născătoare de Dumnezeu *s.f.* Fecioara Maria, mama lui Iisus Hristos. „*Bucură-te, cea plină de dar; Născătoare de Dumnezeu* *Fecioară, bucuria tuturor celor necăjiți*” (Ac. MD „Bucuria tuturor celor necăjiți”);

Hagioantroponime:

Botezătorul *s. m. art.* Denumirea Sfântului Ioan, ales de Dumnezeu pentru viața sa cea curată să îl boteze pe Hristos în apele Iordanului. „*Se luminează credințioșii de a ta vedere, laudându-te cu cântări prea mărite, căci ca un rai frumos dumnezeiesc și stăpânesc, Botezătorule sfinte, înmiresmezi, sfințind pe cei ce te laudă pe tine cu fierbințea și-ți cântă așa*” (Ac. Sf. Ioan Botezătorul);

Înaintemergătorul *s.m.art.* Denumirea sfântului Ioan Botezătorul, trimis de Dumnezeu pentru a pregăti calea și a anunța venirea lui Hristos. „*Apostolii te-au preamărit, soborul ierarhilor și al cuvioșilor și ceata sfințelor femei te-au lăudat, Înaintemergătorul și cu Teologul s-au închinat.*” (Ac. Sf. Acoperământ);

Izvorătorul *adj. ~ de mir* (loc.adj.). 1. Calitate, însușire a unor sfinți de a face să izvorască din moaștele lor mir frumos mirositor. 2. *s.m.art.* Nume propriu, de exemplu, Sf. Mc. Dimitrie: „*Bucură-te, purtător al numelui Marelui Mucenic Dimitrie; // Bucură-te, următor al râvnei sfinte a Izvorătorului de mir*” (Ac. Sf. Dionisie Erhan);

Angelonime:

Începătorie *s.f.pl.* Numele uneia dintre cele nouă cete ale îngerilor, care, împreună cu arhanghelii și cu îngerii, alcătuiesc treapta a treia a ierarhiei lor, făcută de Dionisie Areopagitul;

Putere *s.f.pl.* Numele uneia dintre cele nouă cete ale îngerilor, care, împreună cu stăpâniile și domniile, alcătuiesc treapta a doua a ierarhiei lor, făcută de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie desculți, în stihare lungi până la glezne, încinși cu brâu și purtând într-o mână un toiag sau fășii aurite, iar în cealaltă sigiliul lui Dumnezeu sau globul pământesc;

„*Arhanghelii și îngerii, începătorile și puterile, scaunele și domniile, stând înaintea scaunului slavei Tale, nu pot vesti mărimea desăvârșirilor Tale*” (Ac. Sf. Treimi).

Heotonime/eortonime. Substantivele deverbale actualizează cu succes terminologia festivă ortodoxă, fiind antrenate în procesul de intitulare a acatistelor, și se referă la: a) sărbătorile Maicii Domnului: *Acoperământul Maicii Domnului; Nașterea Maicii Domnului; Intrarea în Templu a Maicii Domnului; Buna Vestire; Adormirea Maicii Domnului;* și b) sărbătorile Domnului Iisus Hristos: *Nașterea Domnului; Înțâmpinarea Domnului; Botezul Domnului; Intrarea în Ierusalim; Învierea Domnului; Schimbarea la față a Domnului; Înălțarea Domnului;* c) *Pogorârea Sfântului Duh.*

Concluzii. Acatistele românești abundă în termeni creștini constituiți prin nominalizare verbală. Substantivele deverbale actualizează termeni pe care îi putem grupa convențional în câteva sfere de denotare: terminologie festivă; elemente doctrinare; elemente liturgice; elemente ritualistice; terminologia festivă; obiecte de cult. O subclasă a terminologiei creștine este reprezentată de substantive deverbale proprii care se referă la persoane, locuri, evenimente având drept nucleu noțiunea de sfânt/sfințenie. Clasa respectivă, a aghionimelor include teonime (nume de zei și demoni), aghioantroponime (nume ale sfinților), aghiotoponime (nume ale locurilor sfinte), ecleziionime (nume ale locașelor sfinte: mănăstiri și biserici), iconime (nume ale icoanelor), heotonime (denumiri ale sărbătorilor religioase).

Analizând aghionimele caracteristice sistemului acatistografic românesc formate de la o bază verbală, se conturează următorul tablou: aghionimele deverbale actualizează nume ale Divinității, adică teonime, la care se adaugă numele Fecioarei Maria „Născătoare de Dumnezeu”, hagioantroponime, angelonime și heotonime. Teonimele

și hagioantroponimele indică migrarea în categoria numelor proprii a agentului acțiunii (*Mântuitorul, Judecătorul, Nscătoare de Dumnezeu, Izvorătorul de mir*), iar heotonimele, adică numele de sărbători, reprezintă nume de acțiune care au fost convertite în nume proprii (*Nașterea Maicii Domnului, Înălțarea Domnului, Botezul Domnului*). Aceste exemple sunt concludente în argumentarea faptului că aghionimele constituite de la o bază verbală comportă un caracter motivat.

Referințe:

1. CIOBANU, C.I. Problema textului și a imaginii în pictura murală ortodoxă: o abordare structural semiotică. Partea a III-a. În: *Arta preistorică și medievală*, 2016.
2. БУГАЕВА, И.В. Агионимы в ономастическом пространстве русского языка. Disponibil: <https://www.portal-slovo.ru/philology/45446.php>.
3. CIOBANU, C.I. *Op.cit.*
4. КОРЕНЕВА, Ю.В. Онимы в концептосфере преподавательского жития. В: *Вестник МГОУ. Серия «Русская филология»*. 2013, № 3, сс.11-15. Disponibil: <https://vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/4666>.
5. CIOBANU, C.I. *Op.cit.*
6. TREBEȘ, Tatiana. *Studiu asupra prenumelor actuale (pe material din raionul Orhei)*: Teză de doctor. Chișinău, 2019.
7. ONU, L. *Terminologia creștină și istoria limbii române*. București: Editura Academiei Române, 2000.